

Justitiedepartementet
Via e-post:
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Remissyttrande över SOU 2021:43 Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar

(*dnr Ju2021/02201*)

Sammanfattning

Tingsrätten konstaterar att utredningen gjort ett grundligt och gediget arbete, vilket resulterat i ett välskrivet betänkande. Frånsett införandet av brottsrubriceringen grovt sexuellt ofredande samt höjningen av straffskalan för våldtäkt och våldtäkt mot barn ställer sig tingsrätten bakom de lagändringar som utredningen föreslår. Tingsrätten vill dock framhålla några synpunkter som redogörs för i efterföljande avsnitt.

Samlagsbegreppet (avsnitt 4)

Tingsrätten delar utredningens uppfattning att det i lagtexten uttryckligen ska anges att genomförande av samlag med den som inte deltar frivilligt är att betrakta som våldtäkt, dvs. att en straffbestämmelse utan jämförelsenorm (alternativ 1 i avsnitt 4.8) inte bör införas. På det sättet markeras att genomförande av samlag med den som inte deltar frivilligt alltid är en sådan allvarlig kränkning som ska föranleda ansvar för våldtäkt, vilket också bidrar till tydlighet i lagstiftningen och borgar för en enhetlig rättstillämpning.

Tingsrätten ansluter sig vidare till utredningens bedömning att samlagsbegreppet bör utformas mer könsneutralt och har ingen invändning mot lagtextens utformning i och för sig. Den föreslagna ändringen innebär emellertid att begreppet oralt samlag införs i lagtext, vilket ställer krav på att det görs tydligt vad som avses med begreppet. Eftersom orala samlag inte innefattar någon penetration i samma mening som vid vaginala eller anala samlag, och också kan omfatta handlingar där en mans könsorgan inte alls är inblandat, är det viktigt att i förarbetena så långt möjligt klargöra vad som avses och var gränsen mellan våldtäkt i form av oralt samlag och sexuellt övergrepp går. Eftersom någon ändring i tillämpningen inte är avsedd erinrar tingsrätten om att orala samlag inte sällan har bedömts utgöra mindre grova brott, vilket bör påpekas i författningskommentaren.

I utredningen förs ett resonemang som tycks vara kopplat till NJA 2008 s. 482 I och II. På s. 109 skriver utredningen: "Vi vill särskilt framhålla att ageranden som innebär att gärningsmannen med sin hand berör offrets könsorgan, vid en helhetsbedömning, kan vara jämförlig med samlag". Tingsrätten ställer sig tveksam till att enbart beröring med en hand är en sådan sexuell handling som kan leda till ansvar för våldtäkt. I förslaget till författningskommentar (s. 489)

anges att "[...] ändringen kan dock komma att medföra att handlanden som inte innebär samlag, såsom att någon med sin hand berör en mans könsorgan, i något större utsträckning än tidigare kan omfattas", vilket i och för sig framstår som en försiktig utvidgning av tillämpningen. Detta stämmer dock inte överens med uttalandet på s. 20 att avsikten inte är att förändra tillämpningsområdet. Det bör tydliggöras att det, för att en beröring ska kunna föranleda ansvar för våldtäkt, i vart fall krävs en viss varaktighet och att det i sådana fall ofta kan finnas anledning att använda sig av rubriceringen mindre grovt brott.

På s. 109 har utredningen också redovisat vissa tidigare förarbetsuttalanden om vilka faktorer som kan göra att en sexuell handling som inte innebär samlag är lika kränkande som genomförande av samlag med den som inte deltar frivilligt. Det kan finnas anledning att även i författningskommentaren (s. 489) utveckla detta något och inte bara hänvisa till tidigare uttalanden.

Distansbrotten (avsnitt 5)

Tingsrätten delar utredningens bedömning att straffbestämmelserna bör förtydligas så att de tydligt omfattar även distansbrott. Tingsrätten ställer sig dock frågande till den föreslagna formuleringen "olaga tvång eller annars på ett otillbörligt sätt förmår en person som inte deltar frivilligt". Ett olaga tvång eller otillbörligt sätt förutsätter att handlingen sker ofrivilligt, varför det kan ifrågasättas om den valda lösningen att det ska röra sig om ett olaga tvång eller otillbörligt sätt som inte är frivilligt innebär en dubbelreglering. Vidare innebär det att fokus läggs på gärningspersonens handlande i stället för målsägandens frivilliga deltagande, vilket skiljer sig från den nu gällande samtyckesbaserade strukturen i lagstiftningen.

Sexuellt ofredande (avsnitt 6)

I syfte att renodla sexuellt ofredande av barn från de brott som riktas mot en vuxen målsägande anser tingsrätten att brottet sexuellt ofredande av barn, liksom övriga sexualbrott mot barn, bör regleras i en separat bestämmelse.

Tingsrätten har inget att erinra mot att minimistraffet för sexuellt ofredande mot barn höjs men anser att de tröskeleffekter som kommer att uppstå måste lyftas fram. I ljuset av tidigare praxis, där t.ex. påföljden för sexuellt ofredande genom blottning regelmässigt bestämts till 40 dagsböter, innebär den föreslagna förändringen att en gärningsperson som blottar sig för en 14,5-årig målsägande kommer bestraffas betydligt hårdare än en gärningsperson som blottar sig för en 15-årig målsägande. Den föreslagna ändringen bör rimligen leda till att straffvärdet för sexuella ofredanden genom blottning, och kanske även andra sexuella ofredanden mot målsägande som är 15 år eller äldre höjs. Detta bör klargöras i författningskommentaren.

Tingsrätten kan även se situationer när det inte är alldeles självklart att straffvärdet för ett sexuellt ofredande mot barn ska motsvara fängelse. Det skulle kunna övervägas att i stället införa ett mindre grovt brott eller en straffskala för mindre allvarliga fall, som t.ex. skulle kunna avse verbala kränkningar när en tonåring som nyss passerat 15 år kränker ett barn strax under 15 år verbalt.

Tingsrätten avstyrker förslaget att införa brottet grovt sexuellt ofredande, särskilt mot bakgrund av att straffskalan för sexuellt ofredande mot barn kommer att förändras. Att det grova brottet skulle få något egentligt användnings-

område framstår som osannolikt, då allvarligare former av sexuella handlingar regelmässigt bedöms som annat brott än sexuellt ofredande och då dessutom den nuvarande straffskalan gör det möjligt att döma till fängelse i upp till två år. De föreslagna straffskalorna för brott av normalgraden och för grovt brott har också en mycket stor överlappning.

Om en bestämmelse om grovt sexuellt ofredande ska införas framstår det som tveksamt att låta barnets ålder utgöra en kvalifikationsgrund. Medan offrets låga ålder kan och bör vara en försvårande faktor vid bedömningen av allvaret i en våldtäkt eller annat allvarligt sexualbrott, framstår det som mera osäkert om det verkligen är allvarligare att exempelvis blotta sig för ett mycket litet barn eller att kränka ett sådant ungt barn verbalt än att begå motsvarande gärning mot ett barn i de yngre tonåren. Om en sådan bestämmelse ska införas så bör även tillvägagångssättet vara en försvårande omständighet (jämför 6 kap. 2 § brottsbalken).

Översyn av straffskalorna i 6 kap. brottsbalken (avsnitt 8)

Tingsrätten instämmer i de tveksamheter som utredningen har lyft och avstyrker förslaget om en höjning av minimistraffet för våldtäkt och våldtäkt mot barn till fängelse i tre år. Syftet att åstadkomma en generell höjning av straffnivån för dessa brott kan i stället uppnås genom att exempelvis förtydliga och exemplifiera kvalifikationsgrunder i förarbetena, såsom genom ett klagörande av att våld eller betvingande utgör försvårande omständigheter vid straffvärdesbestämningen samt exemplifiering och tydliggörande av faktorer som kan bidra till att ett sexuellt övergrepp ska bedömas som särskilt kränkande. Det kan även ifrågasättas hur effektivt och brottspreventivt en höjning av minimistraffet kommer vara och om inte samhällsresurser i stället bör läggas på åtgärder som kan leda till att anmälningsbenägenheten för dessa brott ökar samt på resurser till polisen för att utreda brotten.

Tingsrätten konstaterar vidare att en höjning av minimistraffet för våldtäkt och våldtäkt mot barn innebär att användningen av ungdomspåföljder såsom ungdomsvård och ungdomstjänst i princip kommer att uteslutas, vilket i vissa situationer kan vara olyckligt.

Det kan i och för sig finnas goda skäl för att utmönstra böter ur straffskalan för köp av sexuell tjänst och att skärpa straffskalan för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling. Tingsrätten anser dock att det hade varit förståndigt att avvakta BRÅ:s analys av tillämpningen av dessa bestämmelser, som ska redovisas senast den 29 april 2022 (se s. 327) innan någon förändring av dessa straffskalor genomförs.

Detta yttrande har beslutats av chefsrådmannen Nils Petter Ekdahl, rådmannen Linda Palmenäs och tingsfiskalen Lovisa Falkman.

Nils Petter Ekdahl

Linda Palmenäs

Lovisa Falkman